

ЕКОНОМІЧНА ТРАЄКТОРІЯ ВІДНОВЛЕННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД: КОЛІНЕАРНІСТЬ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ТА РОЗМІНУВАННЯ

Рогозян Юлія Сергіївна

доктор економічних наук, старший дослідник

Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень

імені В.К. Мамутова Національної академії наук України»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5325-4213>

Анотація. Представлена стаття демонструє результати дослідження особливостей розмінування та подальшого відновлення постраждалих від війни територій крізь призму людського капіталу, торкаючись питань формування (відновлення) людського потенціалу та планування людського розвитку. Метою статті постає висвітлення соціально-економічних категорій «людський капітал», «людський потенціал» та «людський розвиток» у ракурсі відновлення економіки регіонів України, а також з погляду забезпечення їх подальшої конкурентоспроможності у воєнному та повоєнному періоді. Наукова новизна лежить у площині удосконалення концептуальних положень щодо економічного відновлення територій мезорівня, в основі якого – застосування людиноцентричного підходу у стратегічному вимірі з метою забезпечення конкурентоспроможності регіональної економіки в умовах війни та повоєнних трансформаційних змін. Проаналізовано світовий та вітчизняний контент щодо пріоритетності у виборі територій для розмінування та їх подальшого економічного відновлення, де наголошено на стратегічно важливій ролі людського потенціалу та людського розвитку, які розглядаються під кутом людського капіталу. Окреслено ключові аспекти відновлення регіональної економіки, подальшого забезпечення її конкурентоспроможності та розвитку у пост-конфліктному періоді з акцентом на практичну реалізацію заходів у площині формування (відновлення) людського потенціалу та планування людського розвитку. Ідентифіковано стрижневі детермінанти, що заважають формуванню та відновленню людського капіталу в Україні, запропоновано низку заходів і дій для пом'якшення ситуації в умовах війни, що обґрунтовує практичну цінність статті. У підсумку наголошено на важливості розширення та поглиблення можливостей стратегічного управління регіональною економікою у призмі формування людського капіталу, де від представників влади суспільство очікує вирішення нагальних соціально-економічних питань у постраждалих регіонах, а також прийняття обґрунтованих управлінських рішень у сфері територіального відновлення.

Ключові слова: людський капітал, людський розвиток, людський потенціал, регіональна економіка, конкурентоспроможність, відновлення, розмінування, фактор, ефективність.

Актуальність проблеми. В умовах повномасштабного вторгнення на територію України актуальності набуває пул першочергових завдань, пов'язаних із безпековими, економічними, соціальними, правовими та іншими аспектами, розв'язання яких потребує кореляції зусиль представників владного, наукового та експертного середовища. Проблематика розмінування територій та їх економічного відновлення займає чільне місце у порядку денному представників органів державної влади та місцевого самоврядування, оскільки від ефектив-

ності даного комплексу дій залежить майбутнє всіх адміністративно-територіальних одиниць. Регіональний вимір окреслених питань як базис для подальшого відновлення держави потребує розгляду розмінування (здебільшого, гуманітарного розмінування) крізь призму відновлення територіального потенціалу, що включає в себе людську, фізичну (реальну), природну, інституційну та інші складові. Продовження активних бойових дій в нашій країні, безсумнівно, відбивається на всіх сферах життєдіяльності регіонів, однак критично важливими наразі є втрати

у площині людського капіталу як основи для забезпечення соціально-економічного відновлення територій після їх ефективного розмінування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Закордонний пул наукового контенту, присвячений обраній тематиці дослідження, налічує значну кількість праць щодо висвітлення різновекторних аспектів формування людського потенціалу. Наприклад, А. Мацид, М. Мурсал та А. Закір запропонували вирішувати вказані проблеми комплексно, застосовуючи концепцію сталого розвитку [1]; М. Сакаласурійя, Р. Хейг та Д. Амаратунга дослідили концептуальні передумови відновлення пост-конфліктних територій, де людський потенціал займає важливе місце [2]; Н. Вільямс й Т. Ворлі окреслили роль продуктивності праці та стратегічного управління у пост-конфліктних економіках [3].

Серед українських дослідників особливої уваги заслуговують праці академіка Національної академії наук України Е. Лібанової, яка є видатним фахівцем у сфері соціальних проблем. Так, в одній із найновіших публікацій Елла Марленівна представила результати дослідження щодо втрат людського капіталу України внаслідок війни і перспектив його повоєнного відродження [4]. Крім того, серед актуальних вітчизняних досліджень у вказаній сфері можна виділити роботи академіка Національної академії наук України В. Геєця та його команди, які представили суспільству результати дослідження у призмі політики соціальної якості в пост-конфліктній економіці України [5]; Ю. Залознової та Н. Азьмук, що досліджували втрати та здобутки людського капіталу в умовах війни [6]; наукову статтю Н. Брюховецької, І. Булеєва, О. Чорної, І. Бриль та Т. Копитко, присвячену висвітленню сучасних тенденцій формування людського капіталу в умовах цифровізації та посилення штучного інтелекту [7] тощо.

Підтверджуючи вагомі здобутки, викладені вищевказаними та іншими шановними колегами у сфері людського капіталу, людського потенціалу та людського розвитку, а також, залишаючи вказані вектори досліджень відповідним профільним фахівцям, слід зазначити, що не повною мірою ще досліджено особливості відновлення постраждалих від війни територій, де після етапу розмінування у повоєнній трансформації економічної системи регіонів постає необхідність застосування саме людиноцентричного підходу, що обґрунтовує актуальність обраної проблематики дослідження.

Мета статті – висвітлити соціально-економічні категорії «людський капітал», «людський потенціал» та «людський розвиток» у ракурсі відновлення економіки регіонів України, а також

з погляду забезпечення їх подальшої конкурентоспроможності у воєнному та повоєнному періоді.

Результати дослідження. Досліджуючи економічні аспекти розмінування територій мезорівня у світовому та українському вимірах констатовано поліваріантність підходів до проблематики одного з найголовніших питань у даній сфері – пріоритетності вибору таких територій. Однак, світовий контент наукового характеру містить лише декілька згадок у даному контексті про важливість врахування людського розвитку у даному процесі та необхідність оцінки ефективності використання людського потенціалу як складової системи розмінування [8, с. 4–5]. Разом з тим, якщо поглянути на питання відновлення, забезпечення конкурентоспроможності та розвитку регіональної економіки у пост-конфліктному періоді, стає очевидною провідна та стратегічно важлива роль вказаних концептів.

Стратегічна важливість провадження науково-прикладної тематики та поглиблення досліджень концептуального рівня щодо відновлення потенціалу постраждалих від війни регіонів крізь призму людського потенціалу та людського розвитку (після етапу розмінування) обґрунтовується також об'єктивними умовами, необхідними для виживання нації в умовах війни, збереження її самосвідомості, усвідомлення громадянами своєї ідентичності. Катастрофічні людські втрати та значні обсяги зовнішньої міграції негативно впливають, перш за все, на економічні процеси у воєнній державі, оскільки, за словами академіка НАН України Елли Марленівни Лібанової, відтермінують відновлення економіки через брак робочої сили й дисбаланс ринку праці загалом, спричиняють занизьку щільність населення в окремих областях і районах, що ускладнюватиме там господарську діяльність [4, с. 43–44]. Дійсно, диспропорції та структурні зміни в економіці регіонів України демонструють неминучість змін правового, інституційного, демографічного, адміністративно-територіального характеру для забезпечення відродження економіки регіонів, що страждають від активних бойових дій та держави в цілому. І тут важливо покласти в практичну основу реалізації вказаних завдань фундаментальні, стратегічно важливі фактори відновлення регіональної економіки, забезпечення її конкурентоспроможності та розвитку у повоєнному періоді, що спираються на реалізацію людиноцентричного підходу.

Безперечно, вищевказані категорії економічного розвитку регіону у воєнний та повоєнний період потребують окремих ґрунтовних досліджень мультидисциплінарного характеру від закордонних й вітчизняних фахівців, однак навіть сьогодні можна знайти підтвердження

справедливості вектору використання людського потенціалу в цілях розмінування та повного відновлення регіонів. Так, наприклад, фахівці Женевського міжнародного центру гуманітарного розмінування, що працюють над забезпеченням інформаційної складової даного комплексу дій, розробили набір інструментів та додатків, які спираються на поняття «людський потенціал» в процесі накопичення та уточнення інформації щодо територій, які треба очистити від мін першочергово [9]. Мова йде про ключові індикатори вказаного процесу, які групуються за чотирма напрямками: людське життя, запобігання, попередження або полегшення людських страждань, відновлення людського потенціалу територій та відновлення їх економічного потенціалу. Тобто пропонується розглядати відновлення людського потенціалу у тісному зв'язку з економічним потенціалом регіону, що є цілком виправдано.

Якщо поглянути більш детально на розріз двох останніх груп, можна побачити, що відновлення людського потенціалу пропонується аналізувати через критерій «рівень сприяння поверненню біженців/ВПО» на територію регіону, де індикаторами виступають: кількість рідних населених пунктів для біженців/внутрішньо переміщених осіб, з яких вони поїхали, а також кількість осіб, які планують повернутися до них після розмінування. У свою чергу, критерій «відновлення економічного потенціалу» розкривається шляхом аналізу показників, пов'язаних з виробництвом сільськогосподарської продукції як рушійної сили для відновлення господарської діяльності на розмінованих територіях та повернення мешканців у регіони [8, с. 4–5; 10, с. 114–116]. Обидва показники аналізуються на локальному рівні управління та зводяться до регіонального на етапі прийняття відповідних управлінських рішень.

Позитивно оцінюючи прагнення фахівців об'єднати в одній методиці показники відновлення людського та економічного потенціалу (зазначаючи про їх кореляційний зв'язок), варто наголосити на фрагментарності та однобокості запропонованих показників, які лише точково відображують вказані процеси. Слід зазначити й про те, що запропонований методичний інструментарій не містить згадки про людський розвиток у контексті відбудови регіонів після очищення від вибухонебезпечних предметів, що є неприпустимим для відновлення нормальних умов життєдіяльності територій, а також трансформації регіональної економіки на шляху до забезпечення її конкурентоспроможності у пост-конфліктний період.

Деякі закордонні дослідники, вивчаючи різновекторні аспекти функціонування пост-

конфліктних територій, зазначають про необхідність формування концептуальних умов для пришвидшення відновлення постраждалих адміністративно-територіальних одиниць, в основі яких – відродження комплексного поняття «територіальний капітал». Під даною дефініцією розуміється сукупність ресурсів ендегенного характеру, які є необхідною умовою для забезпечення локального економічного розвитку, і включають в себе людський, природний, соціальний, культурний, інституційний, економічний та фінансовий капітал. Кажучи про людський капітал як про комплекс сформованих і розвинутих продуктивних характеристик індивідів, вони зазначають й про необхідність відновлення людського потенціалу та забезпечення людського розвитку з огляду на їх критичну важливість для зростання продуктивності праці, збільшення рівня доходів індивідів та нарощування регіонального й національного доходів [1–3; 9].

Оцінюючи вказаний підхід до відновлення регіонів у пост-конфліктному періоді як обґрунтований, слід зазначити про його важливий вплив на фінансування даних процесів. Мова йде про заходи та окремі дії, спрямовані на розмінування та подальше відновлення економічного потенціалу територій після завершення активних бойових дій, які фінансуються міжнародними донорами [11, с. 290–291]. Відомо, що дані стейкхолдери чинять значний вплив на ендегенні процеси (прямо або опосередковано), що, відповідно, відбивається на складових та стані регіональної економіки. Являючи собою дієву підтримку та силу, міжнародні кошти мають поступово замінитися внутрішніми з метою збереження самостійності на рівні держави та регіонів в прийнятті обґрунтованих управлінських рішень. Задумка полягає в тому, що після закінчення періоду активної фінансової підтримки від зовнішніх джерел, регіони та адміністративно-територіальні одиниці в їх складі мають вистояти та продовжити відновлення автономно, тому формування загального капіталу, який спирається на людський потенціал і людський розвиток є необхідною умовою для успішного виживання постраждалих територій та планування їх подальшого майбутнього.

Основними детермінантами, що стають на заваді формування та відновлення людського капіталу в Україні в умовах війни, головним чином, виступають значні людські втрати на фронті, високий рівень екзогенної міграції (людей високо освічених, «відтік мізків») на тлі низького рівня народжуваності, стрімкого рівня демографічного старіння, доволі слабкої спроможності провайдерів професійно-технічної освіти, невідповідності навчальних освітніх

програм реальним потребам економіки. При цьому важливе значення мають також значні руйнування об'єктів критичної інфраструктури та наявність диспропорцій у доходах між соціальними групами, небажання співпрацювати з представниками протиборчих груп (здебільшого, за політичною складовою). Даний перелік не є вичерпним у пулі причин, які перешкоджають формуванню (відновленню) людського потенціалу та подальшому людському розвитку. Це, у свою чергу, посилює й кореляційний зв'язок між людським та економічним капіталом у регіонах, оскільки додатково з'являється високий ступінь ризику та незахищеності, що додатково стримує й інвестиційні потоки.

Пом'якшити ситуацію, що склалася у даному контексті, видається можливим за рахунок створення пропозицій щодо дієвих стимулів для досвідчених та обізнаних фахівців (тих, що залишилися), здатних підтримувати зусилля щодо відновлення регіонів як у воєнний, так і пост-конфліктний періоди. Важливо також визначити пріоритетні сфери зайнятості кожного конкретного регіону з можливістю формування та реалізації цільових програм навчання та працевлаштування, а моніторинг особливостей регіональних ринків праці у даному контексті сприятиме підготовці фахівців, забезпеченню їх необхідної кількості та кваліфікації, що сприятиме підтримці регіональної економіки в умовах повномасштабного вторгнення та у повоєнний період.

Висновки. Сукупність наслідків, спричинених довготривалими активними бойовими діями на території України, посилюють один одного та відтермінують відродження економіки постраждалих регіонів. У таких складних умовах розставлення акцентів саме на формування людського потенціалу (як фактору відродження та подальшого економічного розвитку регіону) може стати необхідним драйвером

вказаних позитивних змін, що у майбутньому можуть розглядатися крізь призму людського розвитку, який сприятиме забезпеченню конкурентоспроможності регіональної економіки у стратегічному вимірі. Важливість концентрації зусиль саме на питаннях формування людського потенціалу та планування людського розвитку у площині відновлення регіональної економіки обґрунтовується ще й об'єктивною потребою у високо кваліфікованих людських ресурсах у пост-конфліктному періоді. Для вирішення даної задачі важливо посилити та поглибити можливості стратегічного управління регіональною економікою, де від представників органів державної влади та місцевого самоврядування суспільство очікує вирішення як нагальних соціально-економічних питань у постраждалих регіонах, так і прийняття стратегічно важливих та обґрунтованих управлінських рішень у призмі територіального відновлення.

Акценти, які розставляються науковою та експертною спільнотою у площині формування (відновлення) людського потенціалу у воєнному та пост-конфліктному періоді з плануванням подальшого людського розвитку є складними, оскільки в умовах значного обмеження фінансових та людських ресурсів першочергової необхідності набувають маломасштабні дії та заходи (здебільшого, спрямовані на виживання та забезпечення необхідних засобів до існування), завдяки яким можна отримати негайний і відчутний ефект. У подальшому, в умовах розширення можливостей, пов'язаних із плануванням та реалізацією заходів середньострокового та довгострокового характеру, важливості набудуть заходи, пов'язані з формуванням економічно сприятливого середовища на рівні територіальних громад і регіонів, що, у свою чергу, сприятиме створенню умов і додаткових можливостей для працевлаштування (зокрема, репатріантів) й досягнення вищевказаної мети.

Бібліографічний список:

1. Macid A. A., Mursal M. R., Zakir A. L. Sustainability of post conflict recovery strategies: impact to azerbaijani economy. *South Florida Journal of Development*. 2023. Vol. 4(4). Pp. 1521–1532. DOI: <https://doi.org/10.46932/sfjdv4n4-007>
2. Sakalasuriya M., Haigh R., Amaratunga D. A Conceptual framework to analyse consequences of post conflict reconstruction interventions, *Procedia Engineering*. 2018. Vol. 212. Pp. 894–901. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.proeng.2018.01.115>
3. Williams N., Vorley T. Fostering productive entrepreneurship in postconflict economies: the importance of institutional alignment. *Entrepreneurship & Regional Development*. 2017. Vol. 29(5–6). Pp. 444–466. DOI: <https://doi.org/10.1080/08985626.2017.1297853>
4. Лібанова Е. М. Людський капітал України: втрати внаслідок війни і перспективи повоєнного відродження (стенограма доповіді на засіданні Президії НАН України 5 лютого 2025 р.). *Вісник НАН України*. 2025. № 4. С. 38–45. DOI: <https://doi.org/10.15407/visn2025.04.038>
5. Геець В., Близняк В., Никифорок О. Актуальні аспекти політики соціальної якості в постконфліктній економіці України. *Економіка України*. 2022. Т. 65. № 6(727). С. 3–22. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.06.003>
6. Залознова Ю., Азьмук Н. Людський капітал України в умовах війни: втрати та здобутки. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-59>

7. Bryukhovetska N., Buleev I., Chorna O., Bryl I., Kopytko T. Formation of Human Capital in Enterprises Amidst Digitalization and Artificial Intelligence Advancement. *Science and Innovation*. 2025. Vol. 21(2). Pp. 15–27. DOI: <https://doi.org/10.15407/scine21.02.015>
8. Priority-Setting in Mine Action: Values, Criteria and Indicators for Priority-Setting in Mine Action. Geneva International Centre for Humanitarian Demining, 2011. P. 1–16. URL: <https://www.files.ethz.ch/isn/140378/PrioritySet-Brief4-Nov2011.pdf> (дата звернення 20.10.2025).
9. Lanclos R. Remnants of War: Smart Maps Help Teams Locate and Remove Land Mines. ESRI, 2020. URL: <https://www.esri.com/about/newsroom/blog/mapping-apps-guide-demining-efforts> (дата звернення 20.10.2025).
10. Rogozian Yu. Пріоритетність розмінування територій у ракурсі відновлення їх економічного потенціалу у воєнний та повоєнний час: проблематика та міжнародний досвід. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2024. Вип. 41. С. 111–117. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12528426>
11. Ustymenko V., Rohozian Yu., Trehub O., Liashenko P., Zabłodska D. Economic and legal dimension of humanitarian demining of Ukraine: problem and research prospects. *Amazonia Investiga*. 2023. Vol. 12. Is. 65. P. 287–295. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2023.65.05.27>

References:

1. Macid A. A., Mursal M. R., Zakir A. L. (2023). Sustainability of post conflict recovery strategies: impact to azerbaijani economy. *South Florida Journal of Development*, vol. 4(4), pp. 1521–1532. DOI: <https://doi.org/10.46932/sfjdv4n4-007>
2. Sakalasuriya M., Haigh R., Amaratunga D. A. (2018). Conceptual framework to analyse consequences of post conflict reconstruction interventions, *Procedia Engineering*, vol. 212, pp. 894–901. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.proeng.2018.01.115>
3. Williams N., Vorley T. (2017). Fostering productive entrepreneurship in postconflict economies: the importance of institutional alignment. *Entrepreneurship & Regional Development*, vol. 29(5–6), pp. 444–466. DOI: <https://doi.org/10.1080/08985626.2017.1297853>
4. Libanova E.M. (2025). Liudskyi kapital Ukrainy: vtraty vnaslidok viiny i perspektyvy povoiennoho vidrodzhennia (stenohrama dopovidi na zasidanni Prezydii NAN Ukrainy 5 liutoho 2025 r.) [Human capital of Ukraine: losses due to the war and prospects for post-war recovery (transcript of the report at the meeting of the Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine on 5 February 2025)]. *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, vol. 4, pp. 38–45. DOI: <https://doi.org/10.15407/visn2025.04.038> [in Ukrainian].
5. Heiets V., Blyzniuk V., Nykyforuk O. (2022). Aktualni aspekty polityky sotsialnoi yakosti v postkonfliktinii ekonomitsi Ukrainy [Current aspects of social quality policy in Ukraine's post-conflict economy]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, vol. 65 (6(727), pp. 3–22. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.06.003> [in Ukrainian].
6. Zaloznova Yu., Azmuk N. (2022). Liudskyi kapital Ukrainy v umovakh viiny: vtraty ta zdobutky [Human capital of Ukraine in wartime: losses and gains]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, vol. 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-59> [in Ukrainian].
7. Bryukhovetska N., Buleev I., Chorna O., Bryl I., Kopytko T. (2025). Formation of Human Capital in Enterprises Amidst Digitalization and Artificial Intelligence Advancement. *Science and Innovation*, vol. 21(2), pp. 15–27. DOI: <https://doi.org/10.15407/scine21.02.015>
8. Priority-Setting in Mine Action: Values, Criteria and Indicators for Priority-Setting in Mine Action (2011). Geneva International Centre for Humanitarian Demining, p. 1–16. Available at: <https://files.ethz.ch/isn/140378/PrioritySet-Brief4-Nov2011.pdf> (accessed October 20, 2025).
9. Lanclos R. (2020). Remnants of War: Smart Maps Help Teams Locate and Remove Land Mines. ESRI. Available at: <https://www.esri.com/about/newsroom/blog/mapping-apps-guide-demining-efforts> (accessed October 20, 2025).
10. Rohozian Yu. (2024). Priorytetnist rozminuvannia terytorii u rakursi vidnovilennia yikh ekonomichnoho potentsialu u voiennoi ta povoiennii chas: problematyka ta mizhnarodnyi dosvid [The priority of demining territories in terms of restoring their economic potential during wartime and post-war periods: issues and international experience]. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava – Scientific notes of Lviv University of Business and Law*, vol. 41, pp. 111–117. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12528426> [in Ukrainian].
11. Ustymenko V., Rohozian Yu., Trehub O., Liashenko P., Zabłodska D. (2023). Economic and legal dimension of humanitarian demining of Ukraine: problem and research prospects. *Amazonia Investiga*, vol. 12(65), pp. 287–295. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2023.65.05.27>

ECONOMIC TRAJECTORY OF RESTORATION OF UKRAINE'S REGIONS DURING THE WAR AND POST-WAR PERIOD: COLLINEARITY OF HUMAN CAPITAL AND DEMINING

Yuliia Rohozian

Doctor of Economic Sciences, Senior Researcher

State Organization "V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine"

Summary. This article presents the results of a study of the peculiarities of demining and subsequent restoration of war-affected territories through the prism of human capital, touching upon issues of human potential formation (restoration) and human development planning. The purpose of the article is to highlight the socio-economic categories of "human capital", "human potential" and "human development" in the context of the economic recovery of Ukraine's regions, as well as from the perspective of ensuring their further competitiveness in the war and post-war periods. The scientific novelty lies in the improvement of conceptual provisions regarding the economic recovery of meso-level territories, based on the application of a human-centred approach in the strategic dimension to ensure the competitiveness of the regional economy in the context of war and post-war transformational changes. The global and domestic content regarding the priority in the selection of territories for demining and their further economic recovery is analysed, emphasising the strategically important role of human potential and human development, which are considered from the perspective of human capital. The key aspects of regional economic recovery, further ensuring its competitiveness and development in the post-conflict period are outlined, with an emphasis on the practical implementation of measures around human potential formation (recovery) and human development planning. The core determinants that hinder the formation and restoration of human capital in Ukraine have been identified, and several measures and actions have been proposed to mitigate the situation that has arisen in the context of the war, which substantiates the practical value of the article. In conclusion, the importance of expanding and deepening the possibilities for strategic management of the regional economy in terms of human capital formation has been emphasised, where society expects the authorities to resolve urgent socio-economic issues in the affected regions and to make informed management decisions in the field of territorial recovery.

Keywords: human capital, human development, human potential, regional economy, competitiveness, restoration, demining, factor, efficiency.

Стаття надійшла: 25.11.2025

Стаття прийнята: 14.12.2025

Стаття опублікована: 26.12.2025